

*
* * *

Bosnyák István

Van-e értelme egy emberről, aki fizikailag már nincs köztünk, privát „emlékeket”, vagy még abszurdabb meghatározással élve: „személyes élményeket” teregetni ki közszemlére? Jelent-e és jelenthet-e egyáltalán két ember kapcsolata közprédára bocsátva mást, mint „érdekességet”, olyan ingyencséget, mely tökéletes ellentéte s talán meggyalázása is annak a viszonyoknak, melynek ezek az ún. „emlékek”, ezek a „kuriózumok” csak mozaikkövei, de nem autentikus megtestestítői, nem totális kifejezői?

Ismeretségem Gyurkával (miután ő már nincs) teljes egészében is csak nekem jelenthet valamit, valami mást, mint kuriózumot — éppúgy, mint ahogy ismeretségünk minden egyes részlete, s így első találkozásunk „írásos dokumentuma” is, ti. egy iskolai házi feladat „B. Szabó Györgyről, az íróról és festőről”, csak nekem jelenthet többet egy kisdíákos házi feladat félig feledésbe merült sorainál.

... Annak idején Gyurka Vörösmarton járt főiskolai hallgatóival, ellátogatott az ottani „algimnáziumba”, este pedig, hallgatói közreműködésével, fellépett a „kultúresten”. Alighanem Radnótiról beszélt, hogy *mit*, arra nem, csak arra emlékszem, *hogyan*: a rá annyira jellemző „é”-zéssel, szabályosan tagolva a mondatokat, köztük hosszabb szünetet tartva, minden szónak kellő nyomatékot adva — úgy rémlett, tán nem is a hangjával, hanem ajakbiggyesztéssel. (Beszédmódja később is mindig csodálatba ejtett; egy Tribünön tartott előadása után döböntem rá, hogy sokszor nem is a mondanivalója ragad magával, hanem az, ahogy mondja; T. nekem szegzett ironikus kérdésére — hogy szerintem *csakugyan* érdekes volt-e Gyurka előadása, melyen többek között a már közismert, világszerte tudott dologról, a magyarországi sztálinizmusról beszélt — azt voltam kénytelen válaszolni: nekem *csakugyan* érdekes volt.)

Öt év után találkoztam vele másodszor, Novi Sad-i lakásán, s biztos vagyok benne, hogy nem a kegyelet diktálja e sorokat: noha számomra annak a találkozásnak mindenféle logika szerint lesújtónak kellett volna lennie (az „ajánlólevél” elolvasása után Gyurka tudtomra adta, hogy a magyarországi egyetemistáskodásból nem lesz semmi), mégis úgy távoztam tőle, ahogy tán csak egy kamasz képes

távozni ilyen esetben: duzzadó, kamaszos örömmel, egy közvetlen emberi ismeretség tudatában.

A következő, számomra a fentiekkel azonos mértékben döntő fontosságú esemény a régi magyar irodalom vizsgálja volt, amelyet, talán szerénytelenül, mindig úgy fogok számon tartani, mint a magam irodalomismeretének és Gyurka emberi-tanári-művészi alkatának közös „vizsgáját”: olvasmányaim idézetei kitergetve az asztalon, ő ül velem szemben — és *beszélget*, emberi *dialogust* folytat velem, s nem „vizsgáztat”.

Akarásáról, reneszánszi tervező-szenvedélyéről esett már szó, s remélhetőleg esik is még, nem egy. Számomra ezt az akadályokat, nem ismerő, kezdeményező szándékot tán az a pillanat szimbolizálja a leg-hűbben, amikor Gyurka a Kiadó Tanács üléséről kijövet (melyen a Symposion kéthetenkénti megjelenéséről, relatíve független melléklet-voltáról döntöttek), régi terve jegyében egyszerre úgy kezdett beszélni a Symposionról, mint művészeti-társadalomtudományi-technikai, nemcsak művészeti-kritikai mellékletéről. Mi, a „közvetlenül érdekeltek”, csak egy rövidebb hatósugarú *symposionról* mertünk álmodni; Gyurka viszont, aki úgy érezte, „a dilettánsok kora lejárt irodalomban, művészetben, tudományban, nevelésben” egyaránt, merészebb, *idealistább* mert lenni, mint mi: éppúgy bántotta és akcióra ösztönözte az itteni „humán-kultúra” primitívsége, akár a szellemi alkatától — látszólag — oly távol álló világé, a „technikai kultúráé”.

Nem írhatnám alá e sorokat a kegyeletes elhallgatás vádja nélkül, ha nem tennék említést arról is, hogy volt pillanat, amikor kételkedtem Gyurkában, pontosabban: irántunk tanúsított magatartásában. Végérvényes tényként ugyan sohasem tudtam elkönyvelni magamban azt a szállongó, ki tudja, joggal vagy jogtalanul kerekedett süttögást, hogy Gyurka még egyszer megpróbál, ezúttal segítségünkkel, „kiugrani” —, de 1963. január 23-a után, amikor a legnehezebb volt helytállni, töretlen maradni a gombamód szaporodó félremagyarázások ellenére, nekem is úgy tetszett, hogy Gyurka meghátrált. Akkortájt terjedt el köztünk a szimbolikus hír, hogy Gyurkánál „KI-HÜLT A SZOBA”, nem akar senkit fogadni, minket se, fél stb. Százszor legyőztem és százszor újraéledt bennem ez a kétely, de — s ez most nagyon vigasztal — még Gyurka életében sikerült végérvényesen elosztatnom, legalábbis önmagam előtt. A május elsejei számot készítve elhatároztam, engedélyt kérek Gyurkától a *10. kompozíció (fekete sorozat)* nálam levő reprodukciójának leközlésére; felhívtam s köntörfalazás nélkül tudtára adtam, miért volna szükség a *10. kompozícióra*: a bizonyosok riadalma ellenére mi avval akarjuk ünnepelni május elsejét. S ekkor Gyurka „szobája” számomra egyszerűen megszűnt „kihült”-nek lenni, ti. habozás nélkül beleegyezett *10. kompozíció* leközlésébe.

Talán ez volt az a pillanat, melynek következtében (ezt nem kérkedésből, hanem a memoár-írás megkövesedett tradíciója elleni revoltálásból mondom) ostoba halálhíre óta Gyurkára gondolva nincs szükségem a rosszat, kellemetlent, fájót egyaránt *szánalmasan* meg-szépítő kegyeletre.